



СЕКЦІЯ 3 ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА

УДК 502.1(4):[911.53:502.51(282.247.318)](477.44-25)

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2025-22-11>

Гудзевич А.В.,
доктор географічних наук, професор,
професор кафедри географії
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
vdpugeo2014@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8884-9436

Романюк І.М.,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
cafedraistoriiukraini550@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6427-9227

ДОСВІД ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ Й ЕТИМОЛОГІЧНОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ МАЛИХ РІЧОК (НА ПРИКЛАДІ М. ВІННИЦІ)

Стаття присвячена дослідженню стану функціонування й найменування малих річок міста Вінниці для їх реставрування та введення у практичну площину повсякдення. Здійснено комплексну оцінку стану малих річок і встановлено значну трансформацію вихідного природного долинно-річкового ландшафту, що склалися в процесі містобудівного освоєння території. Встановлено навмисний штучний техногенний розрив басейнів річок, який не знайшов відображення в інформаційних ресурсах, зокрема картографічних. Визначено, що історичні документи (люстрації Вінницького замку, судові справи й постанови та особливо акти про відмежування вінницьких міських земель) є важливими джерелами інформації про назви малих річок Вінницької міської громади. Їх врахування, а також результатів опитування місцевого населення та зіставлення давніх картографічних джерел з сучасними, уможливило встановлення давніх назв річок в межах узгодженого сегменту гідрографічної мережі досліджуваної території. Використані історико-картографічний, історико-географічний та описовий метод із його основними прийомами спостереження, узагальнення та класифікації матеріалу, метод етимологічного аналізу, аналіз словникових дефініцій, методи лінгвопрагматичного, лінгвокультурологічного, статистичного й порівняльного аналізу, топонімічної ідентифікації. Їх залучення дозволяє: реставрувати назви малих річок Вінницької міської громади та додати не враховані раніше гідроніми до «Реєстру...» під час наступного його перевидання. Здійснена періодизація еволюційного процесу формування гідронімів. З'ясовані причини і чинники історичної трансформації басейнів річок та їх назв і внесено пропозиції стосовно історичної реконструкції утрачених географічних назв й набуття нових для безіменних до нині. Результати дослідження можуть бути використані широким колом фахівців: краєзнавцями, географами, істориками, етнологами, фольклористами, лінгвістами та працівниками закладів культури; їх застосування буде корисним у навчальному процесі освітніх закладів. Фактичний матеріал є інформаційною основою для подальших топонімічних (етимологічних, лексичних та ін.) інтерпретацій річок Вінниці.

Ключові слова: малі річки, топонімічна ідентифікація, етимологічна реконструкція, гідроніми, долино-річковий ландшафт, водотік.

Hudzevych A.V., Romanyuk I.M. Experience of territorial and etymology reconstruction of small rivers (using the example of the city of Vinnytsi)

The article is devoted to the study of the state of functioning and naming of small rivers of the city of Vinnytsia for their restoration and introduction into the practical plane of everyday life. A comprehensive assessment of the state of small rivers was carried out and a significant transformation of the original natural valley-river landscape, which was formed in the process of urban development of the territory, was established. A deliberate artificial technogenic rupture of river basins was established, which was not reflected in information resources, in particular cartographic ones. It was determined that historical documents (illustrations of the Vinnytsia Castle, court cases and resolutions, and especially acts on the delimitation of Vinnytsia city lands) are important sources of information about the names of small rivers of the Vinnytsia city community. Their consideration, as well as the results of a survey of the local population and a comparison of ancient cartographic sources with modern ones, made it possible to establish ancient river names within the agreed segment of the hydrographic network of the studied territory. The historical-cartographic, historical-geographical and descriptive methods with its main methods of observation, generalization and classification of the material, the method of etymological analysis, the analysis of dictionary definitions, the methods of linguopragmatic, linguocultural, statistical and comparative analysis, toponymic identification were used. Their involvement allows: to restore the names of small rivers of the Vinnytsia urban community and add previously unaccounted hydronyms to the "Register..." during its next reprint. The periodization of the evolutionary process of hydronym formation was carried out. The reasons and factors of the historical transformation of river basins and their names were clarified and proposals were made regarding the historical reconstruction of lost geographical names and the acquisition of new ones for nameless ones to this day. The results of the study can be used by a wide range of specialists: local historians, geographers, historians, ethnologists, folklorists, linguists and employees of cultural institutions; their use will be useful in the educational process of educational institutions. The factual material is an information basis for further toponymic (etymological, lexical, etc.) interpretations of the rivers of Vinnytsia.

Key words: small rivers, toponymic identification, etymological reconstruction, hydronyms, valley-river landscape, watercourse.

Постановка проблеми. Упродовж останніх сто років під гаслом «перебудови природи» відбулися суттєві втрати не тільки цінних об'єктів природи, але й їхніх назв. Особливо помітною ця ситуація споглядається на тлі гідронімів. При описі річок, увага акцентувалася на великих річках, тоді як їхні притоки довжиною до 10 км або узагалі ігнорувалися, або сприймалися як безіменні струмки. Типовим прикладом є м. Вінниця (Правобережжя України у Середній Європі (Гудзевич, Романюк, 2023; Гудзевич, Ільїн, 2024) та річка Південний Буг (Пд. Буг), яка ділить населений пункт на дві частини (Гудзевич, 2014). Його довжина у межах міста – 14 км. Незважаючи на велику кількість допливів Пд. Бугу у межах міста, інформація про них була відсутня. Лише чотири притоки Пд. Бугу мали свої більш-менш усталені назви з відповідним відображенням на картах, принаймні на початок ХХІ ст. Це Вишня, Вінничка (насправді, – Вінниця), Тяжилів і П'ятничанка. З усіх малих річок міста Вінниці найвідомішими для міщан є три річки – Вишня, Тяжилів та Вінничка. А з усіх річок міста у «Словнику гідронімів України»

представлено лише р. Вишню (Гудзевич, 2025; Словник..., 1979, с. 105). Із запровадженням європейської системи моніторингу водних ресурсів з 1 січня 2019 року виникла потреба в оцінці усього басейну основної річки міста. У 2023 році співробітниками Інституту розвитку міст (Концепція..., 2018) було виділено 64-х водних лінійних об'єктів, які потребували оцінки на рахунок їхньої типізації (мала річка, струмок, штучне тіло) та установленням назв.

Значною мірою актуальність дослідження обумовлена поняттям історичної пам'яті, як важливої складової не тільки становлення національної ідентичності, а й вирішальної ролі у формуванні топонімічної політики, що надважливо в умовах відстоювання незалежності України в десятирічному (загалом більш як трьохсотрічному) московсько-українському протистоянні. Реконструкція ландшафтних, виробничих, культурних явищ, як результат гідронімічних досліджень, у свою чергу, здатні значно розширити та активізувати напрямки ощадливого водокористування та, серед іншого, спонукати пошуку нових туристичних атракцій для м. Вінниці.



Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням назв річок України присвячені праці низки дослідників (М. М. Габорака, М.А. Грицак, С.О. Вербича, І. М. Железняк, О. П. Карпенко, Ю. О. Карпенка, А. П. Корепанової, В. В. Лучика, Л. Т. Масенко, М. Д. Матієва, П. Л. Маштакова, І. В. Муромцева, Є. С. Отіна, В. П. Петров, Я. О. Пури, Я. П. Редькової, О. П. Стрижака, В. М. Топорова, О. М. Трубачова, С.В. Шийки, В. П. Шульгача та ін.). Порівняно повне зібрання (понад 20 тис. основних і майже 24 тис. варіантних) назв річок, струмків та інших водотоків, оформлених відповідно до їх літературно-лінгвістичних та географічно-локалізаційних характеристик містить «Словник гідронімів України» (Словник, 1979).

На регіональному й локальному рівні (Вінницька область, м. Вінниця) гідронімічні дослідження річок та водойм здійснювали М.Т. Доленко, В.Т. Горбачук, Л.Т. Масенко, Н.М. Павликівська. На початку ХХІ ст. у результаті систематизації гідрологічних та гідронімічних досліджень на території Вінницької області провідним гідрологом БУВР Південного Бугу Ю.С. Гавриковим було складено «Реєстр..» (Гавриков, 2018). За основу взято підготовлений ним у 2000 році «Каталог річок Вінницької області» (довжиною понад 10 км) та картографічних карт М: 1:100000 Київської військово-картографічної фабрики. При підготовці реєстру виявилось, що багато малих річок області позначаються як річки «без назви» (з 451-ї – 220). Завдяки зусиллям укладача й місцевих краєзнавців (О.І. Рогового – м. Липовець та М.Н. Дороша – Хмельницький район) вдалося відновити назви 90 річок. Поза увагою дослідників залишаються трансформаційні процеси на малих річках м. Вінниці, генезис їх назв, що вказує на актуальність питання дослідження.

Постановка завдання. Мета роботи – дослідження стану функціонування й найменування малих річок м. Вінниці для їх реставрування та введення у практичну площину повсякдення.

Для досягнення поставленої мети було висунуто та вирішено низку наукових завдань:

- встановити взаємозв'язок малих річок з життєдіяльністю людини;

- здійснити комплексну оцінку стану долинного комплексу малої річки, що проводиться на підставі аналізу характеру її господарської трансформації;

- визначити достовірні джерела означення водних об'єктів (зокрема й назв), які підтверджують їх існування у минулому;

- зіставити давні картографічні джерела з сучасними та узгодити відповідність давніх назв річок, згідно джерельної бази, з місцеположенням сегменту гідрографічної мережі за нинішніх умов їх функціонування;

- проаналізувати процес трансформації річок чи втрати їх назв під впливом соціально-економічних й культурно-історичних процесів;

Об'єктом дослідження є малі річки м. Вінниці, а предметом – оцінка динамічних процесів функціональної структури долинистих комплексів та використання власних назв річок.

Методологічною основою публікації є комплексний географічний та історико-культурологічний підхід до вивчення регіонального топонімічного матеріалу.

Матеріал дослідження склали насамперед результати польових досліджень, а також відомості архівних джерел, історичних хронік, спеціальних словників, вибірки картографічних джерел різночасових відтинків.

Виклад основного матеріалу. При вивченні стану поверхневих вод міста Вінниці (рис. 1) на зламі 2023-2024 рр. з метою систематизації уяви про особливості гідрографічного простору м. Вінниці, як об'єкту конструктивно-географічних досліджень, виникла необхідність детального дослідження їх структурно-функціональної організації у минулому (Звіт..., 2024). Вона, серед іншого, була пов'язана з сумнівами авторів публікації стосовно реалістичності стоку водотоків під №37,38 та №41–43 (рис. 2), означених на робочій схемі, представленій співробітниками Інституту розвитку міст (Концепція..., 2018).

Місцевості басейнів згаданих водотоків нами були обстежені на початку 2024 року. Означена на робочій схемі р. №37 (рис. 2), ліва притока р. Пд. Буг виринає зі сторони вул. Зарічна, 141, на півд.-заході від меморіального кладовища (меморіал Визволення), поблизу Столяр-центру) в історичному мікрорайоні

Дальнє Замостя (Забужжя). Доплив Пд. Бугу має до 1 м шириною та 0,5 м глибиною русла, але виділяється високим дебітом стоку. Вода з шумом стікає з невисокого підвищення у напрямку зниженої частини до Пд. Бугу. Права сторона від русла представлена насипним валом, який супроводжує його на деякій відстані (у декілька метрів) аж до впадіння у Пд. Буг. Від валу й навколо русла – суцільні очеретяно-рогізні зарості. Місцями вербняки й кленчаки.

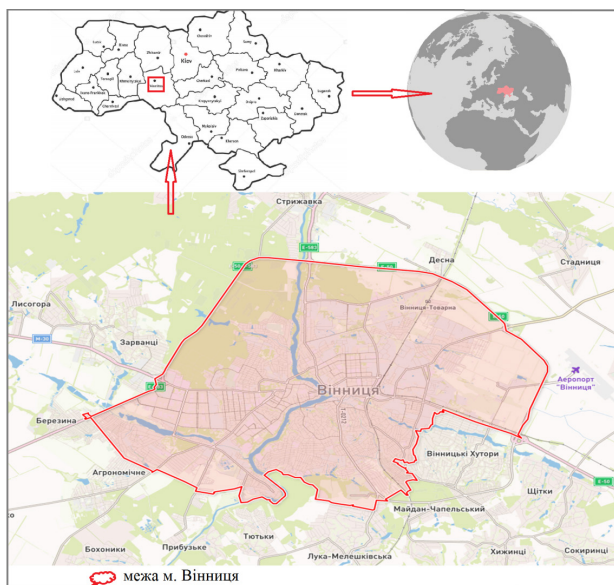


Рис. 1. Територія м. Вінниця після розширення меж у 2015 році (Вінниця..., 2024)

Місце витоку річки та верхня частина її дуже захащена кленчаками (життєздатні й сухі), заросле рудеральною рослинністю, засмічене. Загалом дуже непривабливий вигляд. На цій ділянці – це доступна, відкрита річка, але нині без назви. Місцевість сучасної вул. Зарічної – це залишки села П'ятничани, розташованого переважно на протилежному березі річки. Цю місцевість називали П'ятничанською Слободою, П'ятничанськими хатинками, а також Забужжям (Гудзевич, 2007). Розташування річки поблизу кладовища Слободи П'ятничанської та Меморіалу визволення, як місця пам'яті про другу світову війну (місця полеглих 4 тисяч військових) могла б стати підставою для її назви – «Меморіальна» чи Слобідка П'ятничанська. У цьому випадку вона би чітко виконувала свою компасну місію для мешканців та гостей міста.

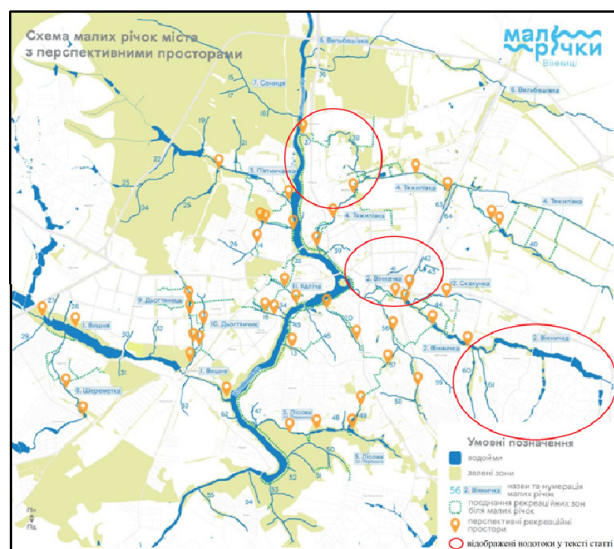


Рис. 2. Місцезнаходження районів дослідження малих річок міста Вінниці згідно робочої схеми (Концепція..., 2023)

Проте, виток р. №37 насправді були в районі вул. С. Зулінського, 32 (південніше залізничної колії колишньої промислової зони), узгоджуючись з гіпсометричним рівнем 245 м над рівнем моря (р.м.). Тоді як гирлова частина знаходиться на висоті 233 м р.м. Від витоків тече у західному напрямку межі магазину медичного обладнання (вул. Київська, 136 Г) та металоцентром Vartis-metal (вул. Київська, 136 Б) і поблизу Нової пошти №13 (Київська, 134) пересікає вул. Київську (171а) з виходом на вул. Зарічна (84, 141). Від витоків до вул. Зарічна – річка знаходиться під землею.

Незважаючи на прикрий історію 20 ст., коли її басейн майже повністю було забудовано, а русло втиснуто у труби й засипано ґрунтосумішами, про неї залишилися згадки як про межову річку **Семенка**. Зокрема вона поминається з зв'язку із затвердженням меж між Вінницьким староством та п'ятничанським маєтком у 1606 р. Опис межі розпочинається від «впадіння р. Тяжилова в Буг, аж до верхів'я р. Семенки, а Семенкою, вниз звертаючи, до р. Вельбешівки, до її впадіння в Буг, а через Буг річкою Соницею до п'яти стрижавської і якушинської, а далі через ліс, біля земель якушинських. до долини Великої, потім до іншої долини, котра впадає в р. Буг напроти гирла р. Тяжилова, початку тих ґрунтів» (Петренко, 1993, с. 22).

Контури річки споглядаються на давніх картах (Військово-топографічна карта..., 1867, рис. 3-4).



№38 (рис. 2), **права. пр р. Тяжилів**, – переважно під землею. Згідно робочої схеми (рис. 2) витікає з вул. Київська, 136Б (за *vartismet*). Водотік під землею тече у східному напрямку по промзоні, а південніше «Агрона Фрут» – змінює напрям на південь (відкритий, доступний водотік) і наповнює відкритий ставок. Далі знову тече під землею у південному напрямку й у р-ні «Столярного світу» (пн. вул. Гонти) наповнює підковоподібний ставок. З сх. краю ставу, прихованим у трубах каналом, перетікає через вул. Гонти, далі рухаючись межи сервісним підприємством *VipAutoStyle* та Муніципальним притулком для тварин (Гонти, 26) досягає р. Тяжилів.

Насправді, – це дещо помилкова уява, яка склалася через близькість розташування витоків р. №37 та струмка №38, що можна споглядати на карті Ф. Шуберта (Військово-топографічна карта, 1846-1863). Зниження, з місцем витоку струмка №38, фіксується дещо східніше і південніше витоків № 37 і простягалось у напрямку вул. Гонти до нинішньої підковоподібної водойми і далі до р. Тяжилів.

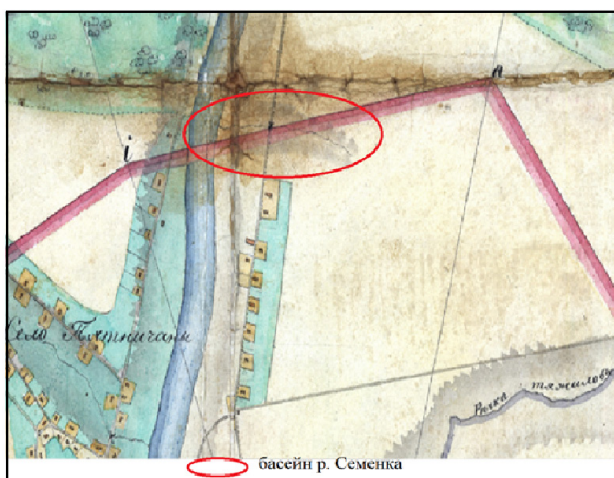


Рис. 3. Фрагмент карти Вінниці 1845 р. (Карта Вінниці, 1845) Річка Семенка (№ 37) у верхній частині фрагмента

У пригирловій частині на карті спостерігається обладнане місце, місток, де річка пересікає шлях на Турбів. Зауважимо, водотік №38 у результаті проведених уздовж промислової вузькоколійки водно-меліоративних робіт у другій половині ХХ ст. повністю втратив природні риси долини й передусім русла. Помітним є лише звивистий канал уздовж промислової вузькоколійки (рис. 5). До цього – це дуже

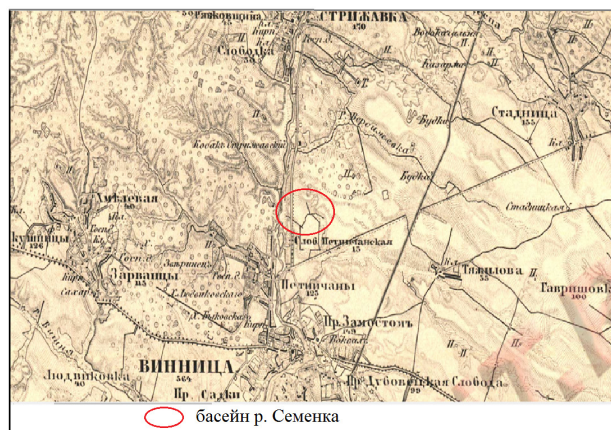


Рис. 4. Фрагмент «триверствівки» карти Ф. Шуберта (Військово-топографічна карта, 1867). Басейн р. Семенка (№ 37)

заболочена територія з висотами 235 м р.м. в оточенні гіпсометричного стокового руслового рівня 240 м (рис. 5). Нинішні техногенно зумовлені канал, як і дві водойми на ньому, є результатом дренажу (осушення) заболоченої території у районі промислової зони. Власної назви немає. З урахуванням місцезнаходження й техногенної генези з советських часів (Гудзевич, Романюк, 2022) «струмок» міг би отримати назву «Промзонний».



Рис. 5. Фрагмент мапи 50-х років ХХ ст. Північно-східна околиця міста

42 (рис. 2), **права притока 2-го порядку р. Вінниця (Вінничка)**. Витікає з труби, поблизу гаражного паркану (пров. Залізничний, 13А). Помітне русло річки затиснуто між залізницею та садибною забудовою. На одному з відтинків, ближче до гирла протікає у трубі. Впадає у р. № 43 (пров. Залізничний, 3). Власної назви немає.

Водотік № 43, витікає межи Ю. Клена, 28 (ПП «Капітан») і вул. Залізнична. З півдня

огиає пров. Залізничний і напроти гуртового ринку «Привокзальний» наближається до залізничної колії, приймає доплив (№42, струмок Привокзальний) з півночі та змінює напрям на південний. Від автомайстерні «СТО DR.MOTORS» (пров. Залізничний, 7) до пров. Залізничного, 5 – занурюється під землю. Від витоку до залізничного вокзалу й до пров. Залізничного, 3 – річка затиснута між парканом підприємства та гаражами, і тільки у нижній течії (від пров. Залізничного, 5) – вільна у доступі. Пересікає вул. Лебединського й перед впадінням у р. Вінниця (Вінничка), наповнює ставок. Про близькість підземних вод свідчать невеликі водойми у верхній та середній течії водозбору річки, які на поверхні подекуди ізольовані від її русла.

№41 (рис. 2), ліва притока р. Вінниця. Особливістю є те, що річка нині майже уся знаходиться під землею. Згідно робочої схеми витік приходить у дворах приватної нині забудови (вул. Євгенія Пікуса, 20 – Михайла Малишенка, 11). Водотік у трубах пересікає вул. Казимира Малевича (колишня Шмідта), 5, 5а – Вол. Антоновича, прямує до вул. Верхарна і пересікає її межі вул. Героїв Нацгвардії (Некрасова), 66, а далі прямує межі вул. Верхарна (11-73а) та О. Довженка (85-73) і пересікає вулиці Довженка (73-73а; 40-60), Брацлавську (48-50) і впадає у р. Вінничка (Брацлавська, 51-53). Лише на 10-ти метровому відтинку від дороги вул. Брацлавської у напрямку р. Вінничка річка є видимою, перетікаючи межі трубами. У минулому річка приймала правий доплив у районі теперішньої дитячої лікарні перед вул. Брацлавська, з витком в районі сучасного сквера Будинку Офіцерів. У гирловій частині притока був ставочок (Карта Вінниці, 1845) (рис. 6). Власної назви немає. Можливо «Замостянка», в означення історичного передмістя?

Проте, ситуація з цим водотоком кардинально змінюється, якщо узяти до уваги зображення місцевості на картах другої половини XVIII ст. – початку XXI ст. (рис. 6). Їх аналіз вказує на те, що ймовірний витік **№41** варто сприймати з вул. М. Шимка (ПП «Капітан»; на робочому плані (рис. 2) – це витік р. № 43). Тобто, тут – це відкритий водотік затиснутий між парканом підприємства ОККО та гаражами, який з п-дня огиає пров. Залізничний

і напроти Гуртового Ринку підходить до залізничної колії. Тут він приймає доплив (№42) з півночі та продовжує рух на захід в колекторі під землею. У р-ні пров. Залізничний, 2, після пересік залізничної колії напрямків Вінниця – Гайворон та Вінниця – Жмеринка, він продовжується під землею: південніше ринку «Привокзальний» і попід АЗС «UKRNAFTA», а далі через вул. Привокзальна до вул. Казимира Малевича (Шмідта), 1. У районі будинків 5–5а вул. Казимира Малевича водотік приймає правий доплив з боку вул. Євгенія Пікуса (приватна забудова; за робочим планом – можливий витік).

Причиною такої трансформації басейну колись єдиної річки (№41+42+43 згідно робочої схеми – мал.2) й навмисного штучного розриву її русла (мал.4) у середній течії (нинішні №41 та №43) стало будівництво Києво-Балтської (Києво-Одеської) залізниці, зданої в експлуатацію в 1871 р. (Григорев-Наш, 1918, с. 78) та відкриття залізничного сполучення в 1873 р. на залізниці Козятин – Здолбунів, Вінниця, Жмеринка. Як відзначають дослідники, перша українська залізниця у підавстрійській Україні була прокладена від Львова до Перемишля, Кракова і Відня 1861 року. У жовтні у Львові завершилося будівництво вокзалу, і 4 листопада туди прибув перший потяг з Відня. Відтоді зі Львова можна було поїздом без пересадки дістатися узбережжя Адріатичного моря. Натомість на українських землях у складі Російської імперії (підросійській Україні) «перша залізниця була споруджена від Одеси до Балти. 4 травня 1863 року державним коштом почалося будівництво лінії Одеса – Балта довжиною 213 км, а у січні 1865 року на ній відкрився рух поїздів» (Грабовський, 2006). Задля справедливості, зауважимо, що це уже була не перша залізниця на українській землі, оскільки така була прокладена англійцями від Балаклави до позицій під Севастополем під час Кримської чи то Східної війни (1853–1856 рр.) між 1855–1856 рр. (Шурхало, 2024).

Будівництво Києво-Балтської залізниці торкнулося річкової мережі Вінниці, через околиці якої проліг її шлях. То ж наразі фіксуємо дві самостійно існуючі річки – р. №41 + №43 з допливом № 42 (рис. 2). Кожна з них повинна бути найменованою. Відбиток на



назву відкладає причина поділу цілісної свого часу річки та сучасне місцезнаходження її верхів'я поблизу залізниці. Звідси – «Вокзальний» струмок (№42) та «Привокзальна» річка №43. Сам же факт поділу річки (№41, цілісної у минулому) майже наполовину демонструє слово «Перепла'вна» (від старослов'янського «розділений навпіл», дієслова преполовити «розділити навпіл» (Переплавна, 2003, с. 345) . Як варіант річка може отримати й назву «Базарна» в силу місцезнаходження поблизу історичного торгового місця на Замості, зокрема Ближньому Замості. Тим паче, що нині у її басейні розташовані чотири базари – «Центральний», «Пікуса», «Привокзальний» та «Маки».

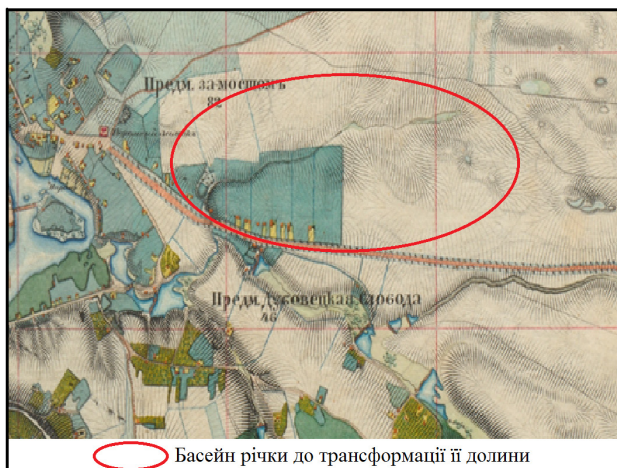


Рис. 6. Фрагмент мапи 1845 року (Карта Вінниці, 1845). Східне передмістя Вінниці. Водотоки №43+ 41(рис. 2) до зміни при будівництві залізниці

З невстановлених донині назв приток р. Вінниці досить цікавими є ліві її допливи у передмісті. Вони торуються водозбірною територією Вінницьких Хуторів – вузькохвилястою з вираженою балковою мережею. Територіально вони пов'язані з Малими Хуторами (мікрорайон Вінниці) та селом Вінницькі Хутори, центра Вінницько-Хутірського старостинського округу (сс. Вінницькі Хутори, Писарівка, Щітки) Вінницької міської територіальної громади. Вінницько-Хутірський округ – найбільший старостинський округ в Україні. Частиною «Великої Вінниці» села Вінницькі Хутори, Писарівка й Щітки, в яких проживає понад 12,5 тисяч осіб, стали 20 листопада 2020 року унаслідок децентралізації в Україні.

У силу свого приміського положення поселення пройшло тривалий час формування – від міщанських приватних землеволодінь – хуторів, фіксованих істориками у XVI столітті (Отамановський, 2024), – до села як передмістя Вінниці. При набутті нового статусу (села) поселення отримало відповідну назву – Старі Хутори (Топографічний опис..., 2017, с. 146) (пізніше, – Великі Хутори й, нарешті, деє на початку XX ст., – Вінницькі Хутори). На противагу Великим Хуторам колишнє с. Малі Хутора нині є мікрорайоном м. Вінниці (Гудзевич, 2007; Гусев, Гудзевич, Дан. та ін., 2007, с. 264-270). Укрупнюючись обидва поселення свого часу увібрали в себе інші. Хутора Геталка, Кайдачиха (Кайдашиха), Тененки розчинилися у Великих Хуторах, тоді як Педьки, Чеснівка та багато дрібніших – у Малих Хуторах. Іноді, на певний час вони використовувалися навіть синонімічно, як от до прикладу «Педьки (або Малі Хутора, також Чеснівка)» (Праці Подільського..., 1901, с. 218), Малі хутори чи Педьки (Павлуцький, 1905, с. 84). Історичні назви цих та багатьох колишніх хуторів ще й досі використовує місцеве населення в означенні певних місцевостей. Зауважу, що саме вони можуть стати орієнтирами для повернення імен чотирьох безіменних нині приток (№60,61 та неозначеним ще двом на робочій схемі) р. Вінниці. Підставою для цього може слугувати опис межі Вінниці, здійснений у 1825 році. Згідно нього: «На лівому березі Бугу лінія міських земель починалася від місця впадіння у нього р. Перемилі, далі йшла цією річкою до її верхів'я, звідти прямою лінією аж до р. Левцевої, поряд з Малими Вінницькими Хуторами, а Левцевою – до її верхів'я, далі – через річку Попівку до верхів'я р. Галющини, а тією річкою до річки Бальнової межі міськими Вінницькими Хуторами і хутором Геталка, а Бальновою – до хутора Кайдашихи і аж до впадіння її в р. Вінничку. Через Вінничку – прямо аж до поштового шляху з м. Вінниці до Вороновиці. Перетнувши той шлях поперек, межа йшла до р. Тяжилова, якою прямувала до впадіння її в Буг навпроти того місця, звідки брала початок межева лінія» (Петренко, 1993, с. 24) (рис. 7-8).

Нині колишнє місцезнаходження хутора Кайдачиха демонструє однойменна вулиця (рис. 8), яка півколом охоплює береги безіменної річки : лівобережжя – від вул.



Рис. 7. Фрагмент мапи 1845 року (Карта Вінниці, 1845).
Південно-східна околиця Вінниці

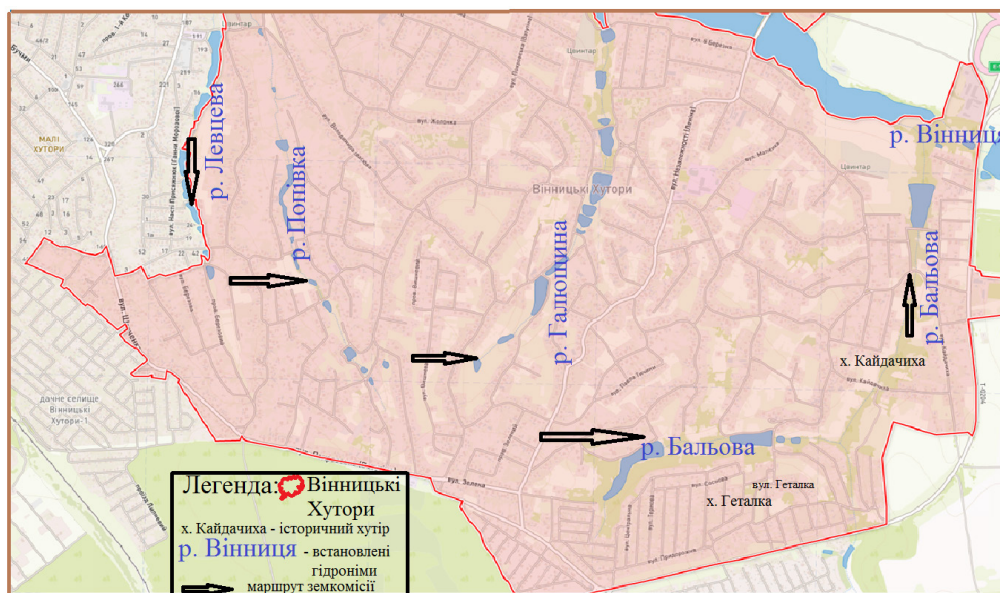


Рис. 8. «Реставровані» гідроніми Вінницьких Хуторів
(Вінницькі Хутори, 2024)

Генерала Шаповала і до русла та правобережжя (від русла – вздовж об'їзної дороги, східної межі с. Вінницькі Хутора).

Хутір Геталка відтворений у нинішній час однойменною вулицею, яка вичурно представлена на південній околиці Вінницьких Хуторів межі вул. Горіхова й Генерала Шаповала.

Бальова. Витікає річка з південної околиці Вінницьких Хуторів (перехрестя вул. Джерельна, 61 – Північна). Здолавши майже 7-ми км відтинок досягає р. Вінниця. Річка

приймає притоку справа – відносно довгу, майже 3 км, з витком із дачного селища Писарівський, який протікає повз південно-східну околицю дачного селища Вінницькі Хутори-2, де й досягає південно-східної околиці Вінницьких Хуторів (об'їзне шосе, вул. Горіхова) і згодом середньої течії основної річки). Ця притока, у свою чергу, приймає два коротких доплива (притоки 2-го порядку – зліва, перед об'їзним шосе Т-0204 й справа, з боку с. Щітки) у її середній течії. Русло річки здавна



зарегульовано. П'ять ставочків різної площі «вмонтовані» тільки у руслі основної річки. Ще два маленьких – перед об'їзною дорогою на допливі 2-го порядку та дещо більший – на правій притоці.

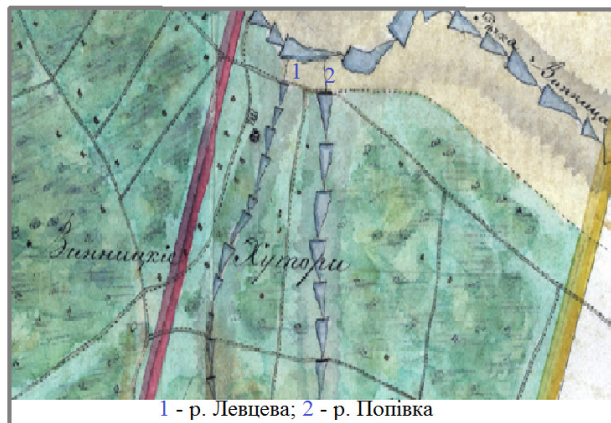
Достовірний факт наявності історичних місцевостей (Малі Хутори, хутори Геталка та Кайдачиха), згаданих у вищенаведеному тексті опису меж 1825 р., дозволяє встановити й давню назву річки, згаданої як Бальова. В основі слова «Бальова» – староукраїнський варіант назви традиційного святкового заходу. Баль – бенкет, гуляння, гулянка, сов. бал; (костюмований) баль-маскарад (Баль). Місцеве населення Кайдачихи (Кайдашихи), нинішнього мікрорайону (кутка) Вінницьких Хуторів, ще й досі використовує цю назву в означенні одного з ставків на цій річці.

Ще одним межевим орієнтиром для встановлення назв річок Вінницьких Хуторів є Малі Хутори. Територія колишніх міщанських приватних землеволодінь (хуторів), села, а нині – південно-східного мікрорайону міста Вінниця. На заході мікрорайон відділений від мікрорайону Слободи залізницею, побудованої у 1863–1865 рр. Тоді як на сході давньою межею є ліва безіменна притока р. Вінниця. В уже неодноразово згаданому описі меж 1825 р. вона представлена як **Левцева**. Загальна довжина річки – 2875 м. Витікає з території Вінницьких Хуторів з ставочка межі провулками Березовий, 6 і Б. Хмельницького, 2. Допливів немає, а на трансформованому руслі густо нанизано 8-м ставочків, сучасні назви яких не завжди відображають імена тих, хто їх створював. Здавна річка була межею межі Малими та Великими Хуторами. З другої половини XX ст., з розбудовою мікрорайону Олієжир, зросла й кількість «сусідства» річки й Великих Хуторів.

Межі р. Левцевою та р. Балковою – ще дві річки. Згідно тексту опису межі – це Попівка та р. Галющина.

Річка Попівка, заг. довж. 4 250 м. Витікає із заболоченої місцини межі вул. Квітки Цісик, 12 та вул. Покровська, 63. Допливів немає, хоч у минулому вони були. Свідченням є дрібні водойми у її басейні. Заготоване ж здавна русло (Карта Вінниці, 1845) (рис. 9) і до нині має 12 різних за розмірами ставочків. Назви набула мабуть через близькість до володінь священника («попа»

у простонародді), позаяк дві церкви (во ім'я святого Апостола і Євангеліста Іоанна Богослова та Святого Юрія) були неподалік (Карта Вінниці, 1845) (рис. 10). Про два православні приходи у передмісті Вінниці з прив'язкою до Малих і Великих Хуторів згадується й у Є. Сіцінського (Праці Подільського..., 1901, с. 212).



**Рис. 9. Фрагмент карти 1845 р.
Басейн річок Левцева й Попівка**

Ближче до р. Попівка, малохутірський храм Іоанна Богослова побудований у 1783 році. Дерев'яний, трьох-куполовий, покритий залізом. У 1895 році він був ремонтований, а у 1896 році у ньому обновлено іконостас. З 1783 до 1795 року храм був приписаний до Покровської церкви м. Вінниці, а потім став самостійним. З 1847 р. до церкви приписано с. Тяжилів. У 1885 р. на засоби Вінницької Міської Управи було відкрито церковно-приходську школу, а у 1895 р., у с. Тяжилів, – школу грамоти. У володіннях священнослужителя, окрім власного будинку, також були виділені церкві сад та орні землі (Праці Подільського..., 1901, с. 218-219; Павлущкий, 1905, с. 84).

Новий храм святого апостола і євангеліста Іоанна Богослова збудований у 1906 (освячений у 1916 ?) на вінницьких Малих Хуторах за проектом Григорія Артинова. У роки советської влади 4 роки використовувався як склад насінневого заводу. Після закриття Браїлівського монастиря (1960-ті роки), був духовно-просвітницьким центром м. Вінниці та осередком чернечого життя (тут несли служіння насельниці Браїлівської обителі). У 2016 році храм святого апостола Іоанна Богослова (вул. Чумацька, 189) повернули у власність релігійної громади.



Рис. 10. Фрагмент «трёхверстивки» Ф. Шуберта (Військово-топографічна карта., 1867). Східне передмістя Вінниці у середині XIX ст.

Поява храму святого Юрія (Георгія) на Великих Хуторах (басейн р. Бальова) пов'язана з історією конкуренції православ'я й католицизму. Першопочатково він функціонує як монастирський при православному Братському Вознесенському (Спасівському) (Григорев-Наш, 1918, с. 78) чоловічому монастирі у м. Вінниці, який був започаткований українською шляхтою й міщанами (1616 р.). У 1632 (1633) р. за підтримки київського митрополита Петра Могили тут була заснована перша школа (найдавніша) у Вінниці – колегіум. Згодом ця школа була перенесена до м. Гоща на Волині. У 1651 р. монахи монастиря брали участь у обороні Вінниці під проводом полковника Івана Богуна (Павлуцький, 1905, с. 80-81). У другій половині XVII ст. православний монастир був витіснений з міста до Старих Хуторів. При братньому Вознесенському монастирі митрополитом Петром Могилою у 1633 році. На початку XVIII ст. монастир став уніатським, тобто греко-католицьким (базилянським), а у 1751 р. його було закрито (Праці Подільського..., 1901, с. 211-212). Дерев'яна ж, триверха з опасанням, церква св. Георгія Великомученика була побудована на монастирських землях стараннями священно-ієромонаха Никифора у 1726 і як парафіяльна, незважаючи

на закриття монастиря, продовжила функціонувати аж до встановлення советської влади (друге десятиріччя XX ст.). На московитське синодальне православ'я з унії парафія була переведена наприкінці літа 1794 року (Праці Подільського..., 1901, с. 219-220) після другого поділу Речі Посполитої та окупації більшої частини України, зокрема й території теперішньої Вінницької області, Російською (Московською до 1723 р.) імперією. За розвідками А. Зінченка це сталося дещо раніше, зокрема, «У метриці старохуторянської церкви Св. Георгія останній запис польськолатинським транслітом вчинено 22 березня 1794 р. (16, 108 зв.), після цього той-таки священник робить записи хрещень церковно-руською мовою» (Зінченко, 2021, с. 276). У 1884 році при церкві було відкрито церковно-приходську школу, а при ній з 1894 року відкрито і школу грамоти (Праці Подільського..., 1901, с. 219-220).

Будівля храму існувала до середини XX ст. Принаймні церква св. Георгія 1726 р. (дерев.) і дзвіниця 18 ст. згадувалася ще у середині 20 ст. у списку пам'яток архітектури УРСР, що перебувають під державною охороною (Пам'ятники., 1956, с. 11). Стилiстичний аналіз архітектурно-художніх форм і системи пропорційності цієї дерев'яної церкви



детально зробив свого часу С.А. Таранушенко (2012, с. 611-614). Під час «хрущовської» антирелігійної кампанії в 1960-х роках його було повністю розібрано. Про руйнування церкви згадують очевидці (Малаков, 1982, с. 30.).

Про місцеперебування давнього храму нагадує встановлений громадою Великих Хуторів пам'ятний знак у вигляді Хреста (перехрестя вул. Л. Українки та Кайдачихи) та позначення на давніх картах (Військово-топографічна карта, 1867) (рис. 10).

Збудований на зломі сторічч (XX-XXI ст.) храм Святого Великомученика Георгія Переможця УПЦ постав і функціонує по вул. Незалежності, 53А. Мабуть саме це і стало підставою співробітникам музею історії Вінниці помилково визначити місце його розташування у минулому. Зокрема, у розвідках зазначається, «що церква Святого Юрія розташовувалась на Вінницьких хуторах приблизно в районі сучасних вулиць Незалежності та Сагайдачного» (Вежа, 2022).

Річка Галющина, заг. довж. 3300 м. Витікає з ставочка межи вулицями Героїв України, 67 та Зелена, 30. Допливів немає. Але дванадцять водойм, як намиста нанизані на русло річки. За розмірами вони дещо більші ніж на р. Попівка, яка розташована поруч, західніше.

Висновки з проведеного дослідження. Гідронімічні дослідження, виконані упродовж 2023-3024 рр. у межах м. Вінниці дозволяють уявити у всій складності процес становлення річкової мережі та її топонімічної палітри упродовж багатовікової історії їх формування та функціонування.

Інвентаризація сучасного стану річок міста дозволила виявити техногенні порушення окремих з них та значну трансформацію вихідного природного долинно-річкового ландшафту, що склалися в процесі містобудівного освоєння території. Здійснена реконструкція минулого функціонування водотоків, на основі аналізу давніх картографічних матеріалів, уможливила встановлення їх морфометричних характеристик та реалістичного просторово-територіального положення на певному часовому відтинку. Детальний аналіз використання назв, навіть не основних, водотоків м. Вінниці вкотре переконує у їх давності. Генезис водотоків нерозривно пов'язаний з історією формування міського середовища, етапами

розвитку мікрорайонів, які у минулому були незалежними населеними пунктами, власне іменами газдів, які господарювали у басейні.

Важливими джерелами інформації про гідроніми м. Вінниці та її околиць є історичні документи: картографічні матеріали, люстрації Вінницького замку, судові справи й постанови та особливо акти про відмежування вінницьких міських земель. Досить важливу роль в процесі реставрації гідронімів відіграло опитування місцевих жителів, носіїв і зберігачів унікальної інформації про своє життєве середовище.

В еволюційному процесі формування гідронімів зафіксовано декілька періодів. Перший, – зумовлений усталеною для м. Вінниці з давніх часів практикою приватного землеволодіння, яка вимагала означення природних об'єктів, зокрема річок, у якості орієнтирів, у т.ч. й для розмежування земельних наділів; другий, – період повного забуття у використанні назв водотоків. Він узгоджується з руйнівними процесами XX ст. (війнами – I-ша світова, громадянська, II-га світова; міграція населення; переслідування національного – ідей, думки, спадщини тощо). На противагу означеному періоду «забуття», третій період, – період відродження. Зацікавлення до історичного минулого розпочинається із отримання незалежності Україною та особливо з часу її відстоювання в московсько-українському воєнному протистоянні з 2014 року й намаганням стати повноправним членом ЄС. Останнє вимагає наближення України до європейських стандартів управління водними ресурсами, зокрема її інвентаризацію.

Проблема відтворення власних назв водотоків (річок, струмків), як і водойм Вінниці залишається однією з найважливіших в силу актуалізації питання культурної спадщини як запоруки подолання постколоніального минулого, а тому залишається в пріоритеті наступних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болдирев, Л.В. та ін. (2003). Переплавна. Етимологічний словник української мови: У 7 т. Т. 4 (Н-П)/ Ред. В.Т. Коломієць, В.Г. Скляренко. Київ [Boldyrev, L.V. et al. (2003). Pereplavna. Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: In 7 vols. T. 4 (N-P)/ Ed. V.T. Kolomiets, V.G. Sklyarenko. Kyiv (In Ukrainian)]

2. Бусел, В.Т. (2005). Баль. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000. Київ; Ірпінь: Перун [Busel, V.T. (2005). Bal. Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language: 250,000. Kyiv; Irpin: Perun (In Ukrainian)] <https://slovnuk.me/dict/vts/баль>
3. Вежа. "Центр історії Вінниці" розповів про одну з найдавніших церков міста (2022). Вежа, 6 Січня 2022 [Vezha. "Vinnytsia History Center" told about one of the oldest churches in the city (2022). Vezha, January 6, 2022 (In Ukrainian)] <https://vezha.ua/tsentr-istoriyi-vinnytsi-rozpoviv-pro-odnu-z-najdavnishyh-tserkov-mista-foto-video/#>
4. Військово-топографічна карта Російської імперії 1846-1863 рр., створеної під керівництвом Ф.Ф. Шуберта і П.О. Тучкова (1867). Масштаб: 3 версти на дюйм (1: 126 000). Лист 24-8 [Military-topographic map of the Russian Empire 1846-1863, created under the leadership of F.F. Schubert and P.O. Tuchkov (1867). Scale: 3 versts per inch (1: 126,000). Sheet 24-8.]
5. Вінниця. Картографічні дані АТ «Візіком» (2024) [Vinnytsia. Cartographic data of JSC "Vizicom" (2024) (In Ukrainian)] <https://maps.visicom.ua/c/28.46952,49.23441,13/f/STL1NU2AP?lang=uk>
6. Вінницькі Хутори. Картографічні дані АТ «Візіком» (2024) [Vinnytsia Khutory. Cartographic data of JSC "Vizicom" (2024) (In Ukrainian)] <https://maps.visicom.ua/c/28.46952,49.23441,13/f/STL1NU2AP?lang=uk>
7. Гавриков, Ю.С. Реєстр річок Вінницької області (2018) /Довідковий посібник, 2-ге видання, доповнене. Вінниця: Басейнове управління водних ресурсів річки Південний Буг [Gavrykov, Yu.S. Register of rivers of Vinnytsia region (2018) / Reference manual, 2nd edition, supplemented. Vinnytsia: Basin Department of Water Resources of the Southern Bug River]
8. Грабовський, С. (2006). Перші залізниці на українських землях. Радіо Свобода. 13 вересня 2006 [Grabovsky, S. (2006). The First Railways on Ukrainian Lands. Radio Liberty. September 13, 2006. (In Ukrainian)] <https://www.radiosvoboda.org/a/951298.html>
9. Григор'єв-Наш (1918). Поділля. Географічно-історичний нарис. Кам'янець-Подільський: Видання Поділ. Губерн. Управи [Grigoriev-Nash (1918). Podillia. Geographical and historical sketch. Kamianets-Podilskyi: Publication of the Podillia Gubern. Administration (In Ukrainian)]
10. Гудзевич, А., Ільїн, Л. (2024). Картографічне відображення меж Європи як спосіб вирішення проблеми їхньої уніфікації й ідентифікації частини світу. Географічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки, 4(4), 7–21 [Hudzevych, A., Ilyin, L. (2024). Cartographic representation of the borders of Europe as a way to solve the problem of their unification and identification of a part of the world. Geographical Journal of the Lesya Ukrainka Volyn National University, 4(4), 7–21 (In Ukrainian)] doi: <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2024.4.01>
11. Гудзевич, А.В. (2007). Вулиці Вінниці : Довідник. Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика» [Hudzevych, A.V. (2007). Streets of Vinnytsia: Directory. Vinnytsia: State Enterprise "State Cartographic Factory" (In Ukrainian)]
12. Гудзевич, А.В. (2014). Проблеми й перспективи Південно-Бузького екокоридору в умовах великого міста. Наукові записки ВДПУ. Серія: Географія, 26, 12–16 [Hudzevych, A.V. (2014). Problems and prospects of the South Bug eco-corridor in the conditions of a large city. Scientific notes of the VDPU. Series: Geography, 26, 12–16 (In Ukrainian)]
13. Гудзевич, А.В. (2025). Гідроніми Вінниці: історія й сьогодення формування. Красзнавство: наук. журн., 1, 80-92 [Hudzevych, A.V. (2025). Hydronyms of Vinnytsia: history and present formation. Local history: scientific journal, 1, 80-92 (In Ukrainian)] doi: <https://doi.org/10.15407/kraieznazstvo2025.01.080>
14. Гудзевич, А.В., Романюк, І.М. (2023). Європа як відображення світоглядних традицій та сучасних уявлень (історико-географічний аспект). ТЕКА Комісії Польско-Українських Зwiązków Kulturowych – KUL, 6 (18), 1–20 [Hudzevych, A.V., Romanyuk, I.M. (2023). Europe as a reflection of worldview traditions and modern ideas (historical and geographical aspect). TEKA of the Polish-Ukrainian Cultural Relations Committee – KUL, 6 (18), 1–20 (In Ukrainian)] doi: <https://doi.org/10.31743/tpkuzk.16937>
15. Гудзевич, А.В., Романюк, І.М. (2022). Завуальована дійсність, або чи є Радянська влада в Україні? Kollektive monograph: Central Eastern Europe under 1989–2022 socio-economic, political, and cultural-educational transformations : Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 115-150 [Hudzevych, A.V., Romanyuk, I.M. (2022). Veiled Reality, or Is There Soviet Power in Ukraine? Kollektive monograph: Central Eastern Europe under 1989–2022 socio-economic, political, and cultural-educational transformations : Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 115-150 (In Ukrainian)] <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-211-1-6>
16. Гусев, С. О., Гудзевич, А.В., Дан, О.Ю. та ін. (2007). Вінниця : історичний нарис / Гол. ред. А.М.Подолінний. Вінниця: Книга-Бера [Husev, S.O., Hudzevych, A. V., Dan, O. Yu. et al. (2007). Vinnytsia: historical essay / Editor-in-chief A. M. Podolinny. Vinnytsia: Knyga-Vega (In Ukrainian)]
17. Звіт про результати виконання науково-дослідної роботи за темою: «Проведення етимологічних досліджень водних об'єктів (64) м. Вінниці» Ч.1. (26 водних об'єктів) (2024)/ за заг. ред. А. В. Гудзевича. Вінниця [Report on the results of the research work on the topic: "Conducting etymological studies of water bodies (64) of Vinnytsia" Part 1. (26 water bodies) (2024)/ edited by A.V. Hudzevych. Vinnytsia (In Ukrainian)]
18. Зінченко, Арсен (2021). Руські парохії міста Вінниці у XVIII столітті / Центр історії Вінниці. Вид. 2-ге, виправл. і допов. Вінниця: ТВОРИ [Zinchenko, Arsen (2021). Russian parishes of the city of Vinnytsia in the 18th century / Vinnytsia History Center. 2nd ed., corrected and supplemented. Vinnytsia: WORKS (In Ukrainian)]
19. Карта Вінниці 1845 року (1845) [Map of Vinnytsia in 1845 (1845)] <https://drive.google.com/>



file/d/1LI01VFQep8bMdzCvtR4V9P_ АНyPwRdn6/view?

20. Концепція розвитку малих річок Вінниці 2035 (2023). Вінниця: КП «Інститут розвитку міст» [Concept of development of small rivers of Vinnytsia 2035 (2023). Vinnytsia: KP "Institute of Urban Development" (In Ukrainian)]

21. Малаков, Д.В. (1982). По Брацлавщині. М.: Мистецтво [Malakov, D.V. (1982). Across the Bratslav Region. M.: Art]

22. Отамановський, В.Д. (1993). Вінниця в XIV-XVII століттях. Історичне дослідження. Вінниця: «Континент-прим» [Otamanovsky, V.D. (1993). Vinnytsia in the XIV-XVII centuries. Historical study. Vinnytsia: "Continent-prim" (In Ukrainian)]

23. Павлущий, Г. Г. (1905). Дерев'яні й кам'яні храми. Старожитності України, 1 (4), 84. Київ: Вид. ІМАО [Pavlutsky, G. G. (1905). Wooden and stone temples. Antiquities of Ukraine, 1 (4), 84. Kyiv: Publishing House of IMAO]

24. Пам'ятники архітектури УРСР, що перебувають під державною охороною: список (1956). Київ: Держбудвидав [Architectural monuments of the Ukrainian SSR under state protection: list (1956). Kyiv: Derzhbudvydav (In Ukrainian)]

25. Петренко, О.С. (1993). З історії відмежування вінницьких міських земель у XVI-XVII ст. Вінниці – 630. 1363–1993 : матеріали Вінниць. наук.-теорет. конф. Вінниця [Petrenko, O.S. (1993). From the history of the delimitation of Vinnytsia city lands in the 16th-17th centuries. Vinnytsia – 630. 1363–1993: materials of the Vinnytsia scientific-theoretical conference. Vinnytsia (In Ukrainian)]

26. Праці Подільського єпархіального історико-статистичного комітету (1901). Вип. 9. Приходи й церкви Подільської єпархії / під ред. Є. Сіцинського. Кам'янець-Подільськ [Proceedings of the Podilskyi Diocesan Historical and Statistical Committee (1901). Issue 9. Parishes and churches of the Podilskyi Diocese / edited by E. Sitsinsky. Kamianets-Podilsk]

27. Словник гідронімів України (1979). Київ: Наукова думка [Dictionary of Hydronyms of Ukraine (1979). Kyiv: Naukova Dumka (In Ukrainian)]

28. Таранушенко, С. (2012). Дерев'яна монументальна архітектура Лівобережної України. Х.: Харківський приватний музей міської садиби [Taranushenko, S. (2012). Wooden monumental architecture of Left-bank Ukraine. Kharkiv: Kharkiv Private Museum of the City Estate (In Ukrainian)]

29. Топографічний опис Подільської губернії 1799 р.: Вінницький, Ямпільський, Брацлавський повіти (2017) / за ред. Легуна Ю.В. Вінниця: ТОВ Нілан-ЛТД» [Topographical description of the Podolsk province in 1799: Vinnytsia, Yampil, Bratslav counties (2017) / edited by Lehun Yu.V. Vinnytsia: Nilan-LTD LLC (In Ukrainian)]

30. Шурхало, Д. (2024). «Ганьба, яка спіткала Росію». Російське фіаско в Криму 170 років тому. Радіо Свобода. 21 вересня 2024 року [Shurkhala, D. (2024). "The Shame That Befell Russia". The Russian Fiasco in Crimea 170 Years Ago. Radio Liberty. September 21, 2024 (In Ukrainian)] <https://www.radiosvoboda.org/a/krymska-viyna-rosiyske-fiasko/33148227>. 07. 2024.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2025.

The article was received 30 May 2025.